

ŽURNALUI „PROBLEMOS“ – 50 METŲ

Pirmas „Problemų“ numeris buvo išleistas 1968 m. žiemą, taigi šiomet – garbingas žurnalo jubiliejus, jo leidybos 50-metis. Skaičiai turi savo magiją, tad dar kiek paskaičiavus paaiškėja, kad 2018 m. išėjo ir 100-asis žurnalo sąsiuvinis (93 numeriai ir 7 Priedai). Taigi šiuo numeriu „Problemos“ pradeda antrąjį savo leidinių šimtą. Žurnalo istorija plačiau aprašyta buvusio vyriausiojo redaktoriaus Č. Kalendos ką tik pasirodžiusioje knygoje „Profesorius Eugenijus Meškauskas: asmenybė ir veikla“ (Margi raštai, 2008, 8 sk.). Nenuostabu, kad idėja apie periodinį filosofijos leidinį, skirtą ne vien siauram akademiniam ratui ir gvildenantį aktualiausias filosofijos problemas, subrendo būtent Vilniaus universiteto filosofijos katedrose. Čia būrėsi stipriausios filosofijos cecho pajėgos, ne tik tiesioginiai naujojo žurnalo steigėjai – jo įkvėpėjas B. Genzelis, pirmasis žurnalo vyriausiasis redaktorius J. Barzdaitis, E. Meškauskas, R. Plečkaitis, bet ir ryškūs to meto aspirantai, redakcijos talkininkai, – tie, kurie po 20 metų tapo aktyviais Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo ir įtvirtinimo procesų dalyviais ir lyderiais – R. Ozolas, B. Kuzmickas, A. Nesavas, E. Nekrašas, A. Šliogeris, šiek tiek vėliau – A. Juozaitis, R. Pavilionis, V. Radžvilas.

Turint omenyje sovietmečio gyvenimą už „geležinės uždangos“, galima tik svarstyti, ar „Problemų“ įsteigimo metai

atsitiktinai sutapo su legendinių judėjimų už demokratizacijos reformas Europoje ir JAV metais. Liudininkai tokio sąryšio neakcentuoja, tad lieka manyti, jog stiprios idėjos tiesiog „sklando ore“. E. Nekrašas yra teisingai pastebėjęs, kad šio žurnalo įkūrimo peripetijos vertos atskiros studijos. Džiugu, kad istorikai, sociologai jau ėmėsi tyrinėti sovietmetį, rinkti sakytinės istorijos šaltinius, kol dar yra galinčių liudyti. Dalį filosofų pasakojimų, netilpusių į knygą „Kažkas tokio labai tikro: Nepaklusniosios sovietmečio visuomenės istorijos“ (sudarytojai A. Ramonaitė, J. Kavaliauskaitė, V. Klumbys, 2015), publikuosime šių metų „Problemų“ priede. Šiose istorijose neišvengiamai paliečiama ir šio žurnalo istorija.

Sovietmečiu „Problemos“ buvo pirmas ir vienintelis filosofijos žurnalas ne tik Lietuvoje, bet ir Baltijos šalyse ir iki šiol toks išlieka. Nuo jo, kaip pasakoja buvęs „Minties“ leidyklos Filosofinės literatūros redakcijos vedėjas A. Rybelis, išsivystė ir unikalieji filosofinės literatūros leidybos projektai (chrestomatijos, dvi – mažoji ir didžioji – filosofijos palikimo serijos, Lietuvos filosofijos palikimo serija), kurie iki šiol stulbina mūsų kaimynus latvius ir estus.

„Problemų“ istorijos tyrinėtojas patektų į tikrai nenuobodų lauką. Reikėjo daug išminties, filosofinio įžvalgumo ir organizacinio apskrumo norint išlaviruoti tarp marksistinės-lenininės filosofijos „kepurės“

ir tikrojo žurnalo leidėjų siekio – skleisti liberalesnę mintį, žadinti kritinę mintį ir pažindinti skaitytoją su pasaulio filosofine tradicija bei šiuolaikiniais amžinųjų problemų svarstymais, kuriems tuo metu buvo pritaikyta „šiuolaikinės buržuazinės filosofijos kritikos“ maskuotė. Reikėjo praktinio sumanumo ir tuomečio vyriausiojo redaktoriaus Č. Kalendos didelio atsidavimo, kad atkūrus nepriklausomybę žurnalas išvertų materialinius ir techninius pirmojo dešimtmečio sunkumus (1990–1998). Daugelį tos istorijos detalių kruopštus tyrinėtojas pastebės tyrinėdamas J. Dagio parengtą išsamų skaitmeninį žurnalo archyvą „Problemų“ tinklalapyje.

Šiandien, 50-aisiais leidimo metais, „Problemos“ – tarptautiškai pripažintas filosofijos žurnalas, įtrauktas į svarbiausias akademines visatekstes duomenų bazes (*Web of Science*, *Scopus* ir kt.), publikuojantis tekstus lietuvių ir anglų kalbomis. Atnaujinta tarptautinė redakcinė kolegija (iš 19 narių – 10 žinomų užsienio filosofų), šiuolaikines technologijas pasitelkianti žurnalo leidyba (OJS, *iThenticate* naudojimas) ir jo matomumas internete (atviroji prieiga) atvėrė kelius užsienio autoriams (daugiau kaip 40 %). Natūraliai išaugo redakcijos portfelis, kartu padidėjo autorių konkurencija (atmetimo indeksas – 1/3). Aukštą teorinį žurnalo lygį padeda išlaikyti sąžininga anoniminio recenzavimo sistema ir nuolat plečiamas tarptautinis recenzentų tinklas –

didžioji dalis anglų kalba pateiktų straipsnių recenzentų yra užsienio mokslininkai, jų sąrašas nuo 2015 m. publikuojamas pirmajame metų numeryje. Žurnalas sėkmingai konkuruoja su kitais humanitarinių ir socialinių mokslų periodiniais leidiniais siekdamas finansavimo: 2009–2015 m. jo leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba, nuo 2016 m. – Europos socialinis fondas. O svarbiausia, kaip rodo straipsnių parsiuntimo statistika, žurnalas išsaugojo savo skaitytojus.

Išties yra kuo pasidžiaugti. Ar tai reiškia, kad iššūkių metas praėjo? Tikrai ne. Šiandienos didysis iššūkis susijęs ne tik su „Problemomis“, jis skatina telktis visus humanitarinės kultūros tyrinėtojus ir kūrėjus, kurių pastangos nuolat susiduria su būtinybe įrodinėti savąjį „moksliškumą“ pagal kiekybinio vertinimo skales (cituojamumo rodikliai, h indeksas, įtakos rodikliai ir pan.) ir taikant atsiperkamumo, efektyvumo bei įnašo į pridėtinės vertės gaminimą požiūrį. „Problemos“ ir pagal šias skales užima gana gerą poziciją, tačiau humanitarinio lauko stiprybė vargiai pamatuojama tokiomis kriterijomis, tad praktinio sumanumo prisireikia ir šiandien išlaikant žurnalo kūrėjų iškeltą siekį – plėtoti humanitarinę kultūrą, gilinti ne tik filosofijos, bet ir kitų mokslų kritinę savižiną, puoselėti gimtosios kalbos galias išreikšti ir tyrinėti problemas, aktualias žmogaus ir visuomenės dvasiniam gyvenimui.

Nijolė Radavičienė,
vyriausioji redaktorė